

A FOGADALOM EREJE

A vallásos ember évszázadokon át kisebb-nagyobb fogadalmak¹ hálójában élt. Természeti csapások, járványok, jégverések, állatdögvészek és hasonló megpróbáltatások emlékére, illetve az efféle bajok elkerülése érdekében sok városi és falusi közösség fogadalmi ünnepeket, fogadalmi búcsújárásokat tartott.² Az egyéni, személyes jellegű fogadalmak is sok esetben kegyhelyekhez, kegyképekhez, búcsújárásokhoz kapcsolódtak.³

Az egyéni fogadalmat, ha a fogadalomtétel nem nyilvánosan történik, a római katolikus egyház törvénykönyve magánfogadalomnak tekinti. Megtartását „*a vallásosság erénye alapján*” teljesítendőnek itéli. A fogadalomtevő megszabadulhat fogadalmi terhe alól, ha felmentést kap olyan egyházi személyektől, „*akiknek az Apostoli Szentszék vagy a helyi ordinárius megbízásából fölmentési hatalmuk van*”.⁴

A magánfogadalmak, egyéni és egyedi jellegükből következően nem tartoznak a nyilvánosság elé. Ha valaki például megfogadja, hogy egy bizonyos cél teljesülése érdekében szombati napokon nem eszik húst, a fogadalom az illető személy magánügye lesz. Legfeljebb a közvetlen családi környezete tartja számon, mint a család étkezési szokásaiban nyomot hagyó tény. Bizonyos esetekben, különösen, ha az óhajtott cél teljesül, a fogadalomtevő ismerteti fogadalmát lakóhelye közösségével, sőt, például a búcsújáró helyek forgatagában, idegen alkalmi beszélgető társaival is. Ilyenkor a fogadalom teljesüléséről szóló történet szárnyakat kap, szájról szájra terjed, a folklór érdeklődésére számot tartó mondává formálódhat.

A Kalocsai Érseki Levéltár Votum felirattal jelölt dobozában⁵ egyéb iratok társaságában a 19–20. század fordulója tájáról szép számmal fekszenek olyan kérelmek, amelyekben fogadalmak átváltoztatásának óhaját fogalmazták meg. A kérelmeket, néhány kivételtől eltekintve, papok írták, és fogadalomtevő híveik fogadalomtételből származó gondját, baját, vergődéseit érzékeltették a címzett Főegyházmegyei Hatósággal, az Érseki Hivatallal, vagy magával az érsekkel. A válaszokat személytelenül az érseki kancellária hivatalnokai küldték lezárt borítékban, (vagyis nem az akkortájt divatosnak számító levelezőlapon!) a kérelmező papoknak. A válaszok mögött legtöbbször az érseki általános helynök húzódott meg. Ő adta a felmentést, ő döntött a fogadalom átalakíthatóságáról, az új fogadalom kötelezettségeiről. Az érseki helynöki tisztséget a jelzett időszakban választott püspöki, címzetes püspöki rangban Mayer Béla, Majorossy János, Kleiner Lajos töltötte be.

A fogadalom-átváltoztatási kérelmeknek az ad vallási néprajzi jelentőséget, hogy képet alkothatunk belőlük magukról a fogadalmakról, amelyek e kérelmek nél-

¹ A fogadalom fogalmára, egyházi értelmezésére, megítélésére: Erdő 2001. 815–819.

² A városi és falusi közösségek fogadalmaira, fogadalmi ünnepeire, fogadalmi búcsújárására: Bálint–Barna 1994. 136–137., 157–160.; Bárth 1990. 393–394.

³ Az egyéni fogadalmak kérdéséhez: Bárth 2000.

⁴ Erdő 2001. 1192., 1191., 1196., kánon. (851–819.)

⁵ Kalocsai Érseki Levéltár. Egyházkormányzati iratok. Votum. (1763–1928)

kül a magánszféra, a személyes vallásosság velejárójaként rejtve maradtak volna a tudományos igényű valláskutatás számára. Hordoznak némi néprajzi tanulságot a hivatalos egyház álláspontját tükröző válaszok is.

A leveleket megfogalmazó papok a fogadalomtételek tényét és a fogadalom-változtatások óhaját gyónások vagy gyónásokon kívüli panaszkodások, hívői kérelmek útján ismerték meg. Információ-szerzésük módjának megfelelően névvel, illetve név nélkül és álnévvel írták meg az eseteket. Az eredmény közlésének módját is a körülményekhez igazították.

Alábbiakban 22 fogadalom-változtatási, felmentési esetet mutatok be a kalocsai főegyházmegye 1920 előtti területéről az 1895 és 1921 közötti negyed évszázadnyi időszakból.

A FOGADALMAK ADATTÁRA (1895–1921)

1.

1896. május 2-án Kis-Erős Ferenc⁶ moholi káplán a következő sorokat írta Kalocsára az Érseki Hatóságnak: *„Egy tisztas asszonyosság, ki gyónó gyermekem, azon legalázatosabb kéréssel járul közvetítésemmel a Főtisztelendő Főhatósághoz, hogy régebbi fogadalmát, melynek értelmében minden szombati napot a legszigorúbban megböjtöli, miután elszegényedett és szolgálni kénytelen, a Főtisztelendő Főhatóság rózsafüzér vagy más imára lehetőségig leszállítván átváltoztatni kegyeskedjék olyan értelemben, hogy ezen újabb kötelezettséget egyik szombattól a másikig bármely napon végezhesse”.*

Válasz: A fogadalom átváltoztatható. *„Az illető a bűnösök megtéréséért imádkozzék naponkint térdepelve egy Miatyánkot és Üdvözlégy Máriát”.*

2.

Forster Gyula gyulafalvi káplán 1898. december 30-án arról tájékoztatta a kalocsai Érseki Hivatalt, hogy *„Borbála a szent gyónásban arról panaszodik, hogy fogadását, kenyéren és vízen böjtölni minden szombaton, nem képes megtartani, mert ha megtartja, az nap nem képes dolgozni, pedig dolgoznia kell”.*

Válasz: Borbála megkapja a fölmentést. Minden szombaton a Szűz Mária tiszteletére a szent olvasó 1/15 részét ájtatosan végezte el.

3.

Barich János szabadkai káplán 1901. november 17-én írta a kalocsai érseki helynököknek: *„... egy... nő gyónása alkalmával arra kért, hogy egy fogadalmától feloldjam. Ugyanis 12 év előtt azt a fogadalmat tette, hogy szombati napokon nem fog föttet enni azon célból, hogy a jó Isten Szűz Mária közbenjárására folytonos főfájásától s egyéb bajától megszabadítsa. A fogadalmát 12 éven át híven és pontosan meg is tartotta, baja azonban nem múlt, hanem még nagybodott, sőt általános gyöngélgedése annyira ment, hogy fogadalmát képtelen megtartani. Kérem Máltóságodat, hogy nekem a szükséges lelki hatalmat megadni kegyeskedjék, hogy az illetőt a felhozott indoknál fogva nehéz fogadalmától feloldjam”.*

Válasz: *„Azon nő, akinek érdekében Uraságod folyamodott, ezennel fölmentetik abbéli fogadalma alól, hogy szombaton föttet nem eszik, ennek fejében azonban köteleztetik, hogy minden szombaton imádkozzék hét Üdvözlégy Máriát Szűz Mária hét fájdalma tiszteletére”.*

⁶ Kis-Erős Ferenc (1869–1939), magyar nyelvész, esztéta. Fő műve: A magyar nyelv rendszeresen vizsgálva, Kalocsa, 1915.

4.

Csatalinác Mátyás káplán 1912. február 26-án Szabadkáról azt kérte az Érseki Hatóságtól, hogy egy Caja néven emlegetett híve fogadalmát, amely szerint szombatoként élete végéig nem eszik főtt eledelt, változtassa át szombati imádkozási kötelezettségre.

Válasz: Caja ezután a fogadalmában vállalt étkezési megtartoztatás helyett minden szombaton imádkozzon el két tized rózsafüzéért.

5.

Petres János felsőszentiváni plébános 1916. április 28-án fordult egy szombati főtt ételtől tartózkodó esettel a kalocsai Érseki Főhatósághoz: *„Markulin Máténé, született Gyukity Eszter hívem 38 év előtt betegségében fogadalmat tett, hogy amíg semeit örök álomra le nem hajtja, szombati napon soha semmi néven nevezendő főtt ételt szájába nem vesz, hanem az egész napot kenyéren és vízen átböjtöli. Fogadalmát 38 éven át feltöretlenül megtartotta, most azonban esedezik, hogy őt a fogadalom alól kegyesen felmenteni szíveskedjék”.*

Válasz: A felmentést megkapja. Minden szombaton imádkozzon három Üdvözlégyet.

6.

Csatalinác Mátyás szabadkai káplán 1909. december 23-án kérte a kalocsai érseket, hogy egy szabadkai módos gazdát és családját mentse föl egy régi fogadalom alól: *„Horváczi Palivukov József családja nevében éveknél előtte, amikor sertései hullottak, azt a fogadalmat tette, hogy szombaton nem főzet zsírral. A fogadalmát eddig hűségesen megtartotta, de megtartása most nehézségekbe ütközik. Gyakran dolgoztat munkásokkal, kik nem jó szemmel nézik, ha sóba-vízbe főtt ételt kapnak. Attól fél, hogy rossz hírét költik házának. Gyermekeinek erősödniük kellene, de a fogadalom egész családját a legszigorúbb böjtre kötelezi”.*

Válasz: A felmentést megkapta. *„Horváczi Palivukov József... fogadalmát... az apostoli szentségektől nyert fölhatalmazásnál fogva átváltoztatom arra a kötelességre, hogy szombaton, rendes ájtatosságán kívül, végezzen még egy tizedet a rózsafüzérből, s vagyoni állapotához képest adjon kis alamizsnát valódi szegényeknek”.*

7.

Barsy Viktor topolyai káplán 1916. április 2-án a kalocsai érsektől kérte, hogy egy 60 éves asszonyt mentsen föl fogadalmá alól. Az asszony annak érdekében, hogy fiai ne váljanak a tomboló háború áldozatává, megfogadta a szombati, majd a szerdai zsírtalan étkezést.

Válasz: A felmentést megkapta. Szombatoként és szerdánként egy-egy rózsafüzéért kellett imádkoznia.

8.

Budanovich Lajos⁷ újvidéki káplán 1903. december 24-én egy Júlia néven emlegetett idős asszony fogadalom alóli felmentését kérte az Érseki Hatóságtól. Az asszony még fiatal korában azt fogadta, hogy péntekenként nem eszik főtt ételt.

Válasz: Az asszony a felmentést megkapta, *„olyan kikötéssel, hogy minden pénteken 3 Miatyánkot és 3 Üdvözlégy Máriát mondjon”.*

---

⁷ Budanovich Lajos a két háború között püspök és szabadkai apostoli adminisztrátor lett. Fontos szerepet játszott a Bácska egyházi életében.

9.

Csatalinác Máttyás újvidéki káplán 1915. október 28-án egy Caja néven emlegetett leány érdekében fordult az Érseki Hatósághoz. A leány azt fogadta, hogy *„pénteki napon soha többé sertés zsírral készített ételt nem fog enni”*. Férjhezmenetele esetén a fogadalom megtartása nehézségekkel jár.

Válasz: A fogadalom átváltoztatható. Minden pénteken mondjon el egy Üdvözlégy Máriát.

10.

Budanovics Lajos újvidéki káplán 1907. február 14-én megírta az Érseki Hatóságnak: *„Ilona egy hivatalnok tizenhétéves leánya pár év előtt azt a fogadalmat tette, hogy hetenként három napot böjtöl, és pedig úgy, hogy pénteki napon kenyéren és vízen él, a többi napokon pedig húst nem eszik”*.

Válasz: A fogadalom alól, egyéb kötelezettség megjelölése nélkül, megkapta a felmentést.

11.

Veres Mihály a zsablyai katolikus magyarok lelkipásztora 1914. augusztus 11-én egy női híve számára kért fogadalom alóli felmentést. A nő valaha azt fogadta, hogy... *„szerdán, pénteken és szombaton csak vajas ételt eszik”*.

Válasz: A felmentést megkapta. Böjtölés helyett a jelzett három napon a rózsafüzérből kellett egy-egy tizedet elimádkoznia.

12.

Péchy Béla zentai plébános 1921. december 20-án különös esetről számolt be a trianoni határon keresztül a kalocsai Érseki Hatóságnak. Király Anna Zentán szolgáló tizsaszentmiklósi cselédlány *„ez év nagyböjtjében fogadalmat tett, hogy egész életén át hetenkint kedden, csütörtökön és szombaton egész nap semmiféle edelt nem vesz magához”*. A plébános aggódott a leány túl fiatalon és meggondolatlanul tett fogadalma miatt: *„Kérem a votum megváltoztatására a Főtisztelendő Érseki Hatóságot, hisz egy cselédlánynak, kinek dolgoznia kötelessége, ezen ésszerűtlen votum megtartása majdnem lehetetlen”*.

Válasz: A 14 éves cselédlány fogadalma nem tekinthető teljes érvényűnek. Felmentést kap. *„Pótlásul imádkozzék ezeken a napokon... a rózsafüzérből egy-egy tizedet”*.

13.

Pilger Nándor vaskúti lelkipásztor 1904. január 12-én levélben kért fölmentést a kalocsai Érseki Hatóságtól Grünfelder Keresztélyné Schoblocher Agatha számára, aki... *„nyolcz év előtt súlyos betegségben mások nógatására fogadalmat tett, hogy ő és gyermekei, a kik számra öten vannak évente kenyéren és vízen a három királyok napját megtartani fogják”*.

Válasz: A gyermekekre eleve nem érvényes a fogadalom. Az anya is megkapja a fölmentést, de *„ő tartozik minden Háromkirályok-napján a pogányok megtéréséért három Miatyánkot és három Üdvözlégy Máriát elimádkozni”*.

14.

Rechner Konrád apatini plébános, címzetes apát 1916. január 10-én levélben tájékoztatta az Érseki Hatóságot egyik híve fogadalom-átváltoztatási kérelméről: *„Antal nevű hívem, ki jelenleg 67. életévében van, azelőtt szent fogadalmat tett, hogy évenként két napon, nagypénteken és szent Bálint napján, február 14-én,... napközben semmit sem eszik, s csak este eszik kevés kenyeret. Ötven évnél tovább megtartotta ezen fogadalmát”*.

Válasz: A felmentést megkapja. *„nagypénteken és szent Bálint napján... a böjtölés helyett 10 Üdvözlégy Máriát mondjon el”*.

15.

Reichheld Károly kolluthi plébános 1900. augusztus 25-én saját régi fogadalmának átváltoztatását kérte a kalocsai érsektől: „25 év előtt azon fogadást tettem, hogy háromszor vezetek gyalog búcsúkat M. Gyűdre. Ezen fogadalmamnak részben eleget tettem. Az idén kellene utoljára vezetnem. Alázattal esedezem Nagyméltóságú Érsek Úr kegyes színe előtt, méltóztassék fogadalmamat úgy megváltoztatni, hogy ezt kocsin tehessem meg”.

Válasz: Megkapta az engedélyt, hogy kocsin mehessen a gyüdi búcsúra.

16.

Hinger Péter kunbajai plébános 1907. május 21-én megírta Kalocsára az Érseki Hatóságnak, hogy egy 75 év körüli híve 7-8 évvel korábban megfogadta, hogy „Mária Gyűdre zarándokol, ott misét szolgáltat”, de öregsége és gyengesége miatt a fogadalmat nem tudta teljesíteni. Gyónás közben megvallotta plébánosának: Annak idején „azt is megfogadta, hogy térdein csúszva megkerüli a gyüdi templomot”.

Válasz: „Az érseki hatóság őt fogadalma alul felmentettnek nyilvánítja; s hogy lelke megnyugvást találjon, mondja el öt napon át naponként ájtatosan a rózsafüzért a gyüdi boldogságos szűz tiszteletére”.

17.

Lantos János boldogasszonyfalvi (Goszpodince) tanító 1913. február 18-án előző évi fogadalma megváltoztatását kérte az Egyházmegyei Szentszéktől. Levelében leírta: „midőn még 1912. évben a militicsi r. k. népiskolánál működtem, feleségemmel fogadalmat tettünk, hogy 9 ízben gyalog fogunk a doroszlói „Szt Kúthoz” menni, s az utat imával töltjük”. Közben elhelyezték a távoli Csajkás Kerületbe. Így a fogadalmat nehezen tudná teljesíteni.

Válasz: „Tetszés szerint választandó kilencz szombaton, melyekre szigorú böjt nem esik, tartson egész napi böjtöt feleségével együtt. Ugyanazon napon hallgassanak szentmisét és vegyék el az öttizedes rózsafüzért a lurdi Mária tiszteletére”.

18.

Mokossay Mátyás Szabadka-rókusi plébános 1895. szeptember 11-én levélben adta elő az Érseki Hatóságnak, hogy egy szabadkai férfi megfogadta: tartózkodni fog a kocsmázástól, sőt két évig a saját házában sem vesz szeszestalt a szájába. Sajnos, fogadalmát nem tudja megtartani.

Válasz: megkapja a fölmentést. „Ajánlja neki Uraságod, hogy azon napokon, amelyeken a fölmentvényvel élni fog, egy Miatyánkot és Üdvözlég Máriaát imádkozzék azon bűneiért, mellyekbe részeskedése miatt esett”.

19.

Tillinger György krusevlyai plébános 1900. december 10-én tájékoztatta az érseki Hatóságot: „Becker János... rendőrvezető 1897-ben typhus betegségéből lábadozván... fogadást tett, ha Isten megsegíti őt, úgy ő és leánygyermeké, ki most 5 éves, soha életében piros színű ruhát vagy ruhadíszítést nem fog viselni”. A fogadalom megtartása, főleg a kislány számára, nehézségekkel jár.

Válasz: „Becker János fogadalma leányára semmiféle kötelezettséget nem róhatott”. A fogadalom... „átváltoztatik három rózsafüzér elimádkozására”.

20.

Tóth Ferenc újvidéki plébános 1916. július 5-én a következő történetet írta meg a kalocsai Érseki Hatóságnak: „Egyik gyónóm, leány, egy állásra pályázott... A pályázat ideje alatt fogadalmat tett, hogy ha ezen állást meg kapja, soha férjhez nem megy. Az állást meg-

kapta. Most néhány évre rá egy jó állásban lévő férfi valószínűleg meg fogja kérni a leány kezét”. Felmentést kér fogadalma alól.

Válasz: A felmentést megkapja. „Ezen fogadalmára való emlékeztetés gyanánt mondjon el... naponként egy Üdvözlégy Máriát”.

21.

Barsy Viktor topolyai plébános 1920. május 21-én levélben tájékoztatta az Érseki Hatóságot egy nem mindennapi fogadalomról és annak következményeiről: „Juhász Erzsébet Pauer Péter özvegye rk. hívem (szül: 1890) házasságkötésekor a sekrestyében fogadalmat tett férjével együtt, hogy ők mint testvérek fognak élni szűzi tisztaságban. Férje elhalálozván, annak öccse, Pauer János akarja most elvenni, de ő e fogadalomról hallani sem akar”.

Válasz: Juhász Erzsébetet tulajdonképpen nem is kell felmenteni, „mert ő azt fogadta, hogy Pauer Péterrel fog testvérként élni, miután pedig ez a férje meghalt, a fogadalom is megszűnt... Amennyiben mégis egész életére tett volna egyszerű fogadalmat azt jelen soraim erejénél fogva átváltoztatom olyképpen, hogy nevezett Juhász Erzsébet naponként e célból egy Miatyánkot és Üdvözlétyet mondjon el”.

22.

Kuts András csonoplyai plébános 1908. október 14-én levélben értesítette az Érseki Hatóságot, hogy egyik híve fogadalomból úrnapi kápolnát szeretne építeni, de a faluban már van elegendő számú úrnapi kápolna. Hogyan lehetne átváltoztatni a fogadalmát? – kérdezte.

Válasz: Bírja rá hívét, hogy úrnapi kápolna építése helyett ugyanannyi pénzért valamely éppen szükséges egyházi fölszerelést vásárolja meg.

IRODALOM

BÁLINT Sándor – BARNA Gábor

1994 *Búcsújáró magyarok. A magyarországi búcsújárás története és néprajza.* Szent István Társulat, Budapest.

BÁRTH János

1990 A katolikus magyarság vallásos életének néprajza, in: DÖMÖTÖR Tekla főszerk. *Magyar Néprajz VII. Népszokás, néphit, népi vallásosság.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 331–424.

BÁRTH János

2000 *A vigasztaló Napbaöltözött asszony.* Agapé Kiadó, Szeged.

ERDŐ Péter

2000 *Az egyházi törvénykönyv. A Codex Iuris Canonici hivatalos szövege latin szövege magyar fordítással és magyarázattal.* Szent István Társulat kiadása, Budapest.